

LANDFORMS IN THE TOKAJ MOUNTAINS

by Z. Pinczés

S u m m a r y

The Tokaj Mountains differ from the other volcanic mountains of Hungary by strike, heavy dissection, (a younger) age of volcanism, a great diversity of volcanic rocks, paleogeographic circumstances (frequent marine transgressions). All these together resulted in an extremely rich variety of landforms typical of the Tokaj Mountains. There occurred denudational processes during the late Sarmatian volcanism. As a joint effect of several exogeneous factors an erosional surface of complex genesis had formed. Material of the last andesite eruption either spread over the surface or seen in the form of volcanic cones. During the Pliocene (Sümegium and Béraltavárium) pediment surfaces or (in the larger valleys) valley pediments formed. The paper deals with the volcanic forms in detail, with their types, with erosional and derasional valleys and their development and

Translated by L. BASSA

Lovász György (főszerk.): Közlemények a Janus Pannonius Tudományegyetem Természetföldrajzi Tanszékéről. 1–7. szám, Pécs, 1995–1997.

A földrajzi és egyéb tudományos szakfolyóiratok olvasói körében általános tapasztalat, hogy a folyóiratokban közzétett ismertetések csaknem minden esetben egy-egy könyvújdonságról, vagy frissen megjelent tanulmánykötetről, konferencia kiadványról szólnak. Ritkán készülnek viszont recenziók önálló füzetek formájában napvilágot látó tanulmánysorozatokról, szülessenek azok akár egy kutatóintézet vagy egy egyetemi–főiskolai tanszék tudományos műhelyében.

Ez utóbbi típusú – többnyire mostohán kezelt – publikációs formára szeretné felhívni a figyelmet a jelenlegi ismertetés, azzal a szándékkal, hogy bátorítsa a hazai földrajzi műhelyek fiatalabb tagjait: első, a lektori vélemény alapján a megfelelő szakmai szintet elérő kutatási eredményeiket ne hagyják elavulni, minél hamarabb próbálják azokat megjelentetni publikáció formájában! Ha ilyen irányú erőfeszítéseiket a vezető vagy idősebb geográfusok, oktatók felkarolják, annak csak örülni lehet!

Éppen az itt vázolt lehetőséget biztosította a mostanában geográfus pályára lépők közül a legtehetségesebbeknek a JPTE azzal, hogy „Közlemények” tanulmánysorozat keretében, 500–500 példányban megjelentetett 7 természetföldrajzi tárgyú esettanulmányt az egyetem természetföldrajzi tanszéke fiatal geográfusainak, ill. PhD-hallgatóinak tollából.

Természetesen nem lehet elvárni e tanulmányoktól, hogy máris „világra szóló” tudományos eredményeket tárjanak az Olvasó elé, ám a cikkek azt jelzik, hogy a mostoha körülmények ellenére a hazai geográfiában nincs komolyabb gond a tudományos és felsőoktatási utánpótlással. (Erre is szeretné felhívni a figyelmet a recenzens e tanulmánysorozat rövid tartalmi ismertetésével.)

A kiadványsorozat első száma még 1995-ben jelent meg, amelybe WILHELM Zoltán a magyarországi Alsó-Duna vidékének legfontosabb természeti tényezőit az idegenforgalmi vonzerő szempontjából vizsgálta. A Pakstól a D-i országhatárig húzódó területsávra vonatkozóan a szerző sorra veszi mindazokat a természetföldrajzi paramétereket, amelyek pozitív, ill. negatív hatással vannak az idegenforgalmon belül is különféle célokat szolgáló tájhasználatra, a meglévő természeti adottságok kihasználhatóságára.

1996-ban a sorozat keretében két füzet jelent meg (2. és 3. sz.). Az elsőben GYURICZA László az ország szlovén határ menti kistájainak (Vasi-Hegyhát, Őrség, Kerkavidék) hasznosítási lehetőségeit

vizsgálja a térség legjelentősebb természeti erőforrásai (erdő, hévizek, agyag, szénhidrogének), továbbá a mezőgazdasági és idegenforgalmi adottságok szempontjából. Kutatási eredményeit frappáns összefoglalóban összegzi.

NAGYVÁRADAI László a szerzője az 1996-ban másodikként kiadott (3. sz.) tudományos közleménynek, amely „A természeti környezet változásai Komló térségében” címet viseli. A tanulmány a vizsgált terület eredeti természeti környezetének bemutatása után rátér az antropogén eredetű hatások tájtalakító szerepének értékelésére. Részletesebben foglalkozik a bányászat megjelenésének és fejlődésének, majd a hőerőmű megépítésének légszennyezési következményeivel, végül a városépítés folyamán kialakult „urbanogén” környezettípus sajátosságait elemzi. A tanulmány a bányászat visszazsugorlásának és a komlói hőerőmű tisztább üzemeltetésének pozitív környezeti hatásait is értékeli.

A sorozat 4. száma már 1997-ben jelent meg (akárcsak az azt követő három füzet). TENGLER Tamás egy, az előző (3. sz.) közleménnyel hasonló tartalmú tanulmányban Villány térségére vonatkozóan elemzi a természeti környezet antropogén változásának sajátosságait Történeti földrajzi jellegű vizsgálatok során elemzi a térségben érvényesülő legfontosabb antropogén hatások (erdőirtás, vízrendezés, vasútépítések, bányászat) tájat átformáló következményeit. A tanulmány egyben értékes módszertani adalékot is nyújt az antropogén tájtalakítás földrajzi vonásainak elemzési gyakorlatához.

CZIGÁNY Szabolcs–LOVÁSZ György–VARGA István szerzőhármastollal olvasható a Közlemények 5. sz. tanulmánya „Geoökológiai vizsgálatok a pécs–komlói szénbányászat térségében” címmel. A cikk lényegében a meddőkkel, azok megjelenési típusaival, geoökológiai hatásával foglalkozik. Azon túl, hogy a szerzők új elnevezéseket is alkotnak a meddők típusaira (pl. antropogén gerinc, antropogén hát, völgyzáró gát típusú meddő), részletesen foglalkoznak a meddőknek a jelenkori lepusztulási folyamatokra és a felszíni vizekre gyakorolt hatásával, majd a meddőhányókon kialakult növényzetet vizsgálják, számbavéve az ott megtelepedő növényfajokat és előfordulásuk mértékét.

A Közlemények 6. számának szerzője a székelyudvarhelyi ELEKES Tibor, aki „Geomorfológiai tanulmányok a Fehér-Nyikó vízgyűjtőjében” c. munkájával az Erdélyi-medence K-i peremvidékére kalauzolja el az Olvasót. A szerző a kutatási előzmények bemutatása után részletesen ismerteti a közel 200 km²-es vizsgálati terület felszínfejlődésének jellemzőit. Tanulmánya második részében a domborzati formák sajátosságait mutatja be, kiemelt figyelmet fordítva a denudációs és az akkumulációs felszíni formák kialakulására. Következtetéseit lényegre törő összefoglalásban összegzi.

A Közlemények-sorozat – 1997-ben utolsó – tagjaként jelent meg a CZIGÁNY Szabolcs és PARRAG Tibor közös tanulmánya, amely az Abaligeti-barlang vízkémiájához nyújt hasznos adalékokat. A szerzőpáros a barlang szakszerű „bemutatása” után ismerteti az ott végzett vizsgálatok módszereit és a vízmintavételi helyeket. Munkájuk során elsősorban a Ca⁺⁺ és a Mg⁺⁺ ionok térbeli és időbeli változását vizsgálták, ám végeztek méréseket a CO₂-tartalomra vonatkozóan is. Kutatási eredményeik során adatokkal bizonyították, hogy a barlang és a közeli források eltérő Ca⁺⁺, ill. Mg⁺⁺ tartalmát főként a különböző hidrográfiai rendszereket hordozó kőzetek eltérő aránya befolyásolja a legnagyobb mértékben.

Összefoglalásként a tanulmány sorozatról elmondható, hogy jól reprezentálja a JPTE természetföldrajzi „műhelyében” folyó kutatások sajátosságait és számos hasznos adalékkal szolgál a vizsgált kistérségek földrajzának megismeréséhez. A füzetek ábraalásai és táblázatai angol és német nyelven is olvashatók, ugyancsak kétnyelvű összefoglalók segítik a tanulmányok lényegének megértésében a külföldi olvasókat. Várjuk a sorozat további tagjainak megjelenését! (A pécsi PhD-iskola sokoldalú tevékenységét folyóiratunk 1998. évi 2. füzetének összegyűjtött tanulmányai is jól reprezentálják.)

TINER TIBOR